

KEHITTÄVÄ KASVATUS FRIEDRICH FRÖBELIN KASVATUSJÄRJESTELMÄSSÄ¹

Aili Helenius

Friedrich Fröbelin elämä ja vaikutteet

Friedrich Fröbel on yksi niistä pedagogeista, joiden merkitys pitkän unohduksen kauden jälkeen on uudelleen päässyt aallon harjalle.² Vaikka yleisesti tunnetaan ja arvostetaan Fröbeliä lastentarha-aatteen isänä, leikin pedagogina ja oppimateriaalin kehittäjänä, niin paljon tuntemattomampi on hänen kehityspsykologinen opetussuunnitelmansa, jonka lähtökohdat, tavoitteet ja metodi sisältyvät hänen pääteokseensa *Die Menschenerziehung*. Tämä artikkeli ei ole teorialistoriallinen, vaan tyytyy lähinnä kuvailemaan Fröbelin ajatusten muotoutumista hänen elämänvaiheissaan ja pedagogisessa toiminnassaan Pestalozzin jalanjäljissä. Avaan hänen dialektista järjestelmäänsä ja sen avulla Fröbelin merkitystä tämän päivän kasvatustyön kyseenalaistajana.

Friedrich Wilhelm August Fröbel syntyi 21.05.1782 Oberweissbachissa, Thüringenissä kyläpapin poikana. Hän menetti yhdeksänkuukautisena äitinsä, kasvoi hyljeksittynä lapsena pappilassa, kunnes Ilmeassa metsänvartijana toiminut äidin veli tarjosi pojalle sijaiskodin ja lasten vertaisyhteisön. Näitä Ilmenaun vuosia Fröbel kuvasi lapsuutensa tasapainoisena kautena. Poikaa kiinnosti matematiikka ja luonnon tutkiminen. Varhaisvuosien kokemukset heijastuivat vahvasti hänen kasvatustajattelussaan.

Veljistään poiketen Fröbel lähetettiin viisitoistavuotiaana oppimaan käytännön ammattia. Vuonna 1799 hänelle tarjoutui kuitenkin mahdollisuus Jenassa opiskelevan veljensä myötävaikutuksella kirjoittautua yliopistoon. Sattumaa tai johdatusta, juuri tänä ajankohtana Hegel työskenteli Jenassa entisen opiskelutoverinsa filosofian professorina toimivan Schellingin kanssa, jota on arvioitu "romantiikan tunnustetuimmaksi filosofiksi" (Salomaa 1936, 181–182, 186). Hegel sai Jenasta dosentuurin 1801.

Schellingin aatteet luonnonfilosofiasta, maailmansielusta ja vapaudesta sekä hänen edustamansa objektiivinen idealismi lanquesivat Fröbelissä hedelmälliseen maahan. Hegelin jalanjäljissä Fröbel omaksui dialektisen metodin, jota hän myöhemmin sovelsi opetussuunnitelmaansa.

Fröbelin opinnot Jenassa katkesivat velkavankeuteen muutamien maksamattomien yliopistomaksujen ja asumiskustannusten takia. Isä lunasti hänet vapaaksi, mutta poika menetti isänperintönsä. Sen jälkeen mielessä kangasteli elämä maanviljelijänä. Koska siinä tehtävässä tarvittiin rakennustaitoja, Fröbel pyrki Frankfurt am Mainiin arkkitehtuuria opiskelemaan, mutta sattui pääsemään töihin Grunerin mallikouluun apulaiseksi. Tuo sattuma ratkaisi hänen elämänuransa.

¹ Artikkelini on aiemmin julkaistu teoksessa Raija Huhmarniemi, Simo Skinnari & Juhani Tähtinen (toim.) 2001. Platonista transmodernismiin. Juonteita ihmisyyteen, ihmiseksi kasvamiseen, oppimiseen, kasvatukseen ja opetukseen. Suomen kasvatustieteellisen seuran Kasvatusalan tutkimuksia – Research in Educational Sciences 2, 233–242. Tekstiä on uudelleen julkaisemisen yhteydessä jonkin verran täydennetty ja stilisoitu.

² Esimerkkinä Fröbelin ajankohtaisuudesta on muun muassa professori Helmut Heilandin (2017) perustava tutkimustyö ja aikaansaama Friedrich Fröbelin laajan kirjeenvaihdon digitalisaatio, johon johdattaa hänen vuonna 2008 julkaisemansa teos *Friedrich Fröbel in seinen Briefen* (Heiland 2008). Ajankohtaisuutta ilmentävät myös uudet Fröbel-julkaisut, esimerkiksi *The Bloomsbury Handbook to Friedrich Froebel* (Bruce, Nishida, Powell, Washmut & Whinnett 2023) ja sekin, että vuonna 2023 Friedrich Fröbelin maailmanlaajuisesti levinnyt lastentarha-idea pääsi Saksassa ainettoman kulttuuriperinnön UNESCO -KOMITEAN kansalliselle listalle.

Koulussa sovellettiin Pestalozzin metodia. Jo ensimmäisellä lomallaan Fröbel pääsi vierailemaan Pestalozzin laitokseen Sveitsin puolelle Yverdoniin. Hän sai seuraavana vuonna paikan varakkaan Holzhausenin perheen lasten kotiopettajana ja palasi vuotta myöhemmin näiden lasten kanssa Yverdoniin (1808—1810) Pestalozzin luo. Fröbel sai näin ollen hyvin perinpohjaisen käsityksen Pestalozzin ajattelusta ja hänestä tulikin Pestalozzin kriittinen seuraaja, joka merkittävällä tavalla kehitti edelleen tuon *köyhien pelastajan, kansakoulun isän ja alkeisopetuksen metodin luoja*n pedagogista perintöä.

Fröbel jatkoi kesken jääneitä yliopisto-opintojaan ensin Göttingenissä ja sitten 1812–1816 Berliinissä, jossa päätyi minerologisen museon työntekijäksi. Hän sai jopa kutsun Tukholmaan alan professuuriin. Mutta Fröbeliä kiinnosti kasvatustyö.

Fröbel perusti 1816 oman oppilaitoksen, aluksi edesmenneen veljensä Christophin lapsia varten Griesheimiin; vuotta myöhemmin laitoksen sijaintipaikaksi tuli Keilhau. Täällä Fröbel vaikutti 14 vuotta. Koulukokemusten perusteella syntyi myös hänen teoksensa *Die Menschenerziehung* (1826). Tässä pääteoksessaan Fröbel kirjoitti kasvatusaatteittensa taustasta, perustasta, metodista, sisällöistä ja toteuttamistavoista (Günther & König 1982, 69–70). Fröbel huomautti kirjansa alkulehdillä erityisesti, etteivät hänen ajatuksensa ole idealistisen mielikuvituksen tuotetta, vaan perustuvat havaintoihin ja pedagogiseen kokemukseen.

Fröbel aikoi jatkaa pedagogista työtään vanhempaan ikäryhmään, mutta muuttikin suuntaa. Yhtenä synnä lienee ollut *Die Menschenerziehung*-teoksen saama nuiva vastaanotto. Oman koulun vastoinkäymiset saivat hänet etsimään mahdollisuuksiaan Sveitsissä (1831–1836), mutta sielläkään ei ollut mahdollista edistää hänen Helba-suunnitelmansa ideaa yhtenäiskoulusta. Lopulta vaimon sairastelu kutsui kotiin ja Wilhelmine Henriette kuolikin keväällä 1839. Mutta Sveitsin vuosien tuloksena Fröbelin mielenkiinto siirtyi varhaiskasvatukseen.

Vuonna 1837 Fröbel oli aloittelemassa leikkiväliteitten valmistusta Blankenburgissa, kehittelemässä leikkilahjoja ja kirjoittamassa niiden käytöstä. Fröbel avasi Bad Blankenburgiin pienten lasten laitoksen, jonka hän risti lasten puutarhaksi (Kindergarten). Vuosi 1840 katsotaankin lastentarhan syntymuutokseksi. Laitoksellaan Fröbel halusi samalla osaltaan juhlistaa Gutenbergin kirjapainon 400-vuotismuuttoa (König 1989, 8). *Mutter und Koselieder*, leikkilaulujen ja kasvatuseräkkeiden kokoelma, ilmestyi 1844. Fröbel alkoi myös toimittaa kasvatuseräkkeä ("Ein Sonntagsblatt") ja pitää kursseja varhaiskasvatustajille. Vuonna 1849 varhaiskasvatuksen koulutus sijoittui Marienthalin linnaan Bad Liebensteinin lähistölle.

Friedrich Fröbel avioitui uudelleen oppilaansa Louise Levinin kanssa 1851, mutta jo saman vuoden lokakuussa maaliskuun vallankumouksen vastamainingeissa Preussissa toimeenpantiin lastentarhakielto, joka kesti lähes 10 vuotta. Fröbel kuoli 21.06.1852 ja haudattiin Schweinan hautausmaalle. Mutta hänen aatteensa eli ja levisi emigranttien ja hänen oppilaittensa mukana nopeasti Eurooppaan, Amerikkaan ja muun muassa Japaniin. Työtä jatkoi Louise (1815–1900), joka kävi mm. vuonna 1869 Pietarissa suuriruhtinattaren kehotuksesta tutustumassa lastentarhoihin ja hoiti myös kirjeenvaihtoa Amerikkaan muuttaneiden lastentarhanopettajien kanssa (Schröcke 1912, 62–70).

Friedrich Fröbelin opetussuunnitelma ja sen perusteet

Toiminnan reunaehdoja luovan henkilöhistorian jälkeen syvennyn seuraavassa Fröbelin kasvatusjärjestelmän kokonaisuuteen yleispiirteissään. Kysymyksessä on oikeastaan vain referaattiluonnos Fröbelin pääteoksesta *Die Menschenerziehung*. Lähteenä olen käyttänyt alkuperäisen Keilhaun omakustanteen sijasta 1982 Berliinissä julkaistua kolmiosaista Fröbelin tekstien valikoimaa, jossa *Die Menschenerziehung* on julkaistu kokonaisuudessaan ja johon on viite lähdeluettelossa.³

Siihen tutustumisen tulisi kuulua jokaisen esi- tai alkuopetuksessa työskentelevän opintoihin jo siitäkin syystä, että Cygnaeus sai vahvoja vaikutuksia Fröbeliläisestä pedagogiikasta kehittäessään Suomen kansakoululaitoksen sisältöä (Salo 1939; Helenius 2021, 89–120).

Erityisen merkittäväksi pedagogien joukossa Fröbelin tekee nähdäkseni se, että hänellä oli vielä vahvempana kuin Pestalozzilla psykologinen ja kehityspsykologinen lähestymistapa kasvatukseen. Kasvatuksen sisällön ja muotojen valinnassa oli hänen näkemyksensä mukaan erikseen pohdittava jokaisen kehitysvaiheen erityislaatua. Kasvatus tukee kehitystä, jos se ottaa huomioon kunkin vaiheen ja edistää sen kehitystä systemaattisesti. Koulua edeltävän vaiheen erityisyys tulee selvimmin esiin leikin toiminnassa.

Fröbelin suuri ansio on, että hän näkee toiminnan eri muotojen mahdollisuudet kasvatuksen organisoinnissa: työ, leikki ja opetusoppimistapahtuma saavat kaikki häneltä huomiota. Hän näkee edelleen retkien ja juhlien arvon pedagogisen prosessin järjestämisessä. Suhteessaan kasvatukseen Fröbel oli yhtä palavasieluin kuin Pestalozzi, vaikkakin ihmisenä ja kirjoittajana hyvin erilaatuinen, pedanttisen tarkka, siinä missä Pestalozzi on kaunokirjailija. Fröbel seurasi Pestalozzia ja jatkoi tämän työtä suhtautuen kriittisesti tämän opetuksen tapaan, jonka arveli aivan pienille lapsille soveltumattomaksi. (Launer 1983, 25.) Fröbel käyttää useasti pestalozzilaisia ilmauksia. Pestalozzin seuraaja hän on myös kaikinpuolisuuden vaatimuksessaan: kasvatuksen tuli koskettaa jokaista ihmistä ja hänen kaikkia puoliaan, ”päätä, sydäntä ja kättä”.

Heti opetussuunnitelmansa aluksi Fröbel ilmoittaa sumeilematta ja selkeästi maailmankatsomuksensa:

”Kaikessa vaikuttaa ja kaikkea hallitsee ikuinen laki, se ilmenee ulkoisessa, luonnossa kuten myös sisäisessä, hengessä, ja niitä yhdistävässä elämässä”...

Lain perustana on ikuinen kaikessa vaikuttava ykseys – Jumala. Tähän katsomukseen Fröbel perustaa kasvatusmetodinsa. Fröbeliläisellä ajattelulla on viime kädessä teologinen, erityisesti panteistinen luonne: Jumala on kaikkialla ja liittyy kaikkeen, aivan kaikessa heijastuu sen oma sisin olemus, mikä on jumalainen ja minkä toteuttaminen on myös ihmisen kasvatuksen lähtökohta.

Fröbel kiinnittää erityisen paljon huomiota lapsen sisimmän huomioonottamiseen: kasvatustyö ei voi suuntautua yksipuolisesti ulkoa sisälle. Sen lähtökohdat on etsittävä lapselle merkityksellisistä asioista ja siihen pitää liittää toimintaa, jossa lapsi voi ilmaista sitä, mikä hänen mielessään liikkuu. Sisäisen ulkoistaminen ja ulkoisen sisäistäminen ovat ihmisen kehitystä eteenpäin vieviä

³ Fröbelin pääteoksen *Die Menschenerziehung* suomensin omakustanteena (2012) ja käsittelin Fröbeliä osana Kasvatuksen kulmakiviä. Henkilökuvia neljältä vuosisadalta. Helenius (2010).

vastakkaisprosesseja. Kasvatuksessa ulkoisen on aina liityttävä sisäiseen ja sisäisen on saatava ilmauksensa ulkoisesti (Fröbel 1826, 16). Opettajan on osattava sekä antaa että ottaa.

Kasvatuksen tavoite ja kehityksen vaiheet

Kasvatuksen ainoa tavoite on ihmisen oman (jumalallisen) olemuksen ilmentäminen. Todellinen ihmisen kasvattaminen on mahdollista vain, jos kyetään tajuamaan ihmisen olemus ja annetaan hänen imeväisiästään saakka käyttää ja kehittää kaikkia voimiaan ja jäseniään. (Fröbel 1826, 20–26.) Myöhemmän kehityksen häiriöillä on usein syynsä juuri tässä varhaisimmassa kehityskaudessa ja siksi imeväisen hoito on niin tärkeää. Kehityksen jatkuvuus pitäisi turvata, sillä edelliset kehitysvaiheet muodostavat pohjan seuraaville. Jokaisella kehityskaudella on omat erityiset ehtonsa. Fröbel tavoittaa tässä jotakin siitä, mitä nykyään kutsuttaisiin ehkäpä organismi-ympäristösystemin uudelleenorganisoidumiseksi. Jokaisen vaiheen pitää hävitä ja hajota ennen kuin uusi vaihe pääsee muodostumaan. Fröbel käyttää vanhaa puuvertausta:

Jokainen sinänsä täydellinen vaihe häviää, tuhoutuu, jotta voidaan astua korkeammalle: nuppu puhkeaa antaakseen tilaa oksalle, kukinto varisee ennen hedelmien tuloa ja hedelmät ovat kovia ja happamia ennen kuin kypsyvät. Ne pilaantuvat, jotta siemenistä voisi kasvaa uusi puu. (Fröbel 1826, 149).

Fröbel tarkastelee opetussuunnitelmassaan yksityiskohtaisesti kehityksen vaihteita alusta saakka poikaiden alkupuolelle asti. Imeväisikäisten (Fröbel kutsuu syntymän jälkeistä kautta nimenomaan tällä nimellä) kohdalla Fröbel nostaa esiin lapsen tarpeen tutustua kaikkiin häntä ympäröiviin kohteisiin. Pienokainen haluaa oppia ymmärtämään, mikä on esineiden sisin olemus – ja samalla sen, mikä häntä niissä niin viehättää. Siitä on ilmauksena suulla tutkiminen, esineiden äärien tunnustelu, kohteiden repiminen, järjestely riveihin jne.

Fröbel painottaa toiminnon ja siihen liitetyn kielellisen ilmauksen ykseyden merkitystä tiedon muodostuksessa, sillä niin kuin hän sitä kuvaa, pelkästään lapsen oman toiminnan varassa esineet jäävät mykiksi. Vasta sanan kautta ulkoinen tiedostetaan ja saa merkityksen. Ulkoinen sisäistetään kielen avulla (emt. 57). Piirroksilla on merkityksensä sanan ja asian välissä. Piirros ei ole asia sellaisenaan, vaan abstrahoitu kuva, tiettyssä mielessä se on sanan vastakohta: näkyvä ja pysyvä, kun taas kieli on kuultavaa ja muuttuvaa.

Myöhemmässä toiminnassaan ja oppimateriaalin kehittelyissä Fröbel analysoi hyvin yksityiskohtaisesti varhaista esinetoiminnan kautta. Syynä siihen oli syvä vakaumus varhaisten vuosien merkityksestä: "Mitä sellaista on aikuiselämässä, mikä ei olisi saanut alkuaan jo lapsuudessa?" (emt. 52).

Iloinen lasten elämä tuo iloa aikuisellekin (emt. 56). Pikkulapsi toimii toiminnan itsensä vuoksi, toisin kuin lapset seuraavassa poikaiden, jolloin he vaativat aikaansaannoksia ja ulkoisia tuloksia. Koulua edeltävässä vaiheessa toiminta ja siihen liittyvä kieli ovat lapselle henki ja elämä.

Kun edellinen vaihe merkitsi ennen kaikkea elämistä, sisäisen ulkoistamista, niin seuraava, poikaiden, on ulkoisen sisäistämistä. Se on oppimisen kautta (Fröbel 1826, 58). Aikuisen työnä on silloin asioiden lainmukaisuuksien opettaminen. Tarvitaan koulua. Fröbel johtaa tästä koulun määritelmän: *Koulu on se paikka, missä ihminen johdetaan eri kohteiden tuntemukseen ja perehdytetään niissä*

vallitseviin yleisiin lakeihin ja jossa ulkoisen, yksittäisen, erityisen tutkimisen kautta päädytään yleistyksiin (emt. 59).

Lasten opetuksessa ja kasvatuksessa ei riitä yksin esimerkki, joka on yksittäinen eikä yksin sana, joka on yleinen, henkinen ja monimerkityksinen ja joka vasta esimerkin ja opetuksen kautta saa merkityksensä, vaan tarvitaan molemmat yhdessä, eikä sekään riitä, vaan tarvitaan sydäntä, jota aikaisemmat kehityksen vaiheet erityisesti ovat muovanneet. Tahdon toiminnot syntyvät sydämen toiminnoista, sanoo Fröbel kuvaannollisesti; jos pohja on heikko, miten on mahdollista myöhempien vaiheidenkaan onnistua hyvin (emt. 60). Lapsuuden kokonaisvaltaisessa ykseydessä kehittyy erityisesti *tunne-elämä*; poikakaiässä *tahdon* ja sen suuntautumisen kehittyminen nousee etualalle (emt. 59).

Opettajan sanojen pitää sattua, tarttua siihen, mikä lapselle on merkityksellistä. Siksi jokaisen uuden oppiaineen aloittaminen vaatii otollista ajankohtaa. Alku on tärkeä, muutoin jatkokin jää kuolleeksi kirjaimeksi. Opettajan koko huomion pitää olla suuntautunut siihen, milloin opettamiselle on otollinen ajankohta (emt. 159).

Fröbel näki lapsen koulussa menestymättömyyden juontavan juurensa aikaisempien kehitysvaiheiden vinoutumiin. Erityisen vahingollista on varhaisimmassa iässä tapettu yhteyden kokeminen ja myös kehityksen kiirehtiminen. Vinoutumien korjaus vaatii taistelua omaksuttuja kielteisiä tottumuksia vastaan. Lapsen leimaaminen huonoksi on Fröbelin mielestä jumalallisen kieltämistä ihmisessä. Useimmiten kasvattaja itse ensin tekee lapsen hankalaksi ja sitten syyttää tätä. Mieleenpainuva on myös Fröbelin omakohtaisiin kokemuksiin perustuva oivallus siitä, että kasvattajan olettamukset voivat istuttaa lapsiin aikeita, joita nämä eivät siihen saakka lainkaan ajatelleet (emt. 71–74).

Friedrich Fröbelin kasvatuksen toiminnallisuus ja opetuksen sisällöt

Fröbel panee suurta painoa lapsen toiminnan järjestämiselle ja erityisesti leikille ja työtoiminnoille (emt. 30). Juuri tehdessään jotakin ihminen voi ilmentää ja kehkeyttää sisintä olemustaan. Myös aikuisen työhön tutustumista ja osallistumista Fröbel käsittelee lapsen jokaisessa kehitysvaiheessa: Fröbelin metaforan mukaan se, joka torjuu lapsen halun osallistua siihen, mitä tehtävää on tekemässä, tai laiminlyö lapsen kysymyksiin vastaamisen, on jo hävittänyt yhden silmun tai verson lapsen elämänpuusta (emt. 54).

Sisällä tapahtuva toiminta vaatii vastakohtakseen ulkotyöt. Oman puutarhan hoito ja rakentaminen ovat esimerkkejä tehtävistä, joissa lapset voivat nauttia työn tuloksista. Myös rakennettu ympäristö ja taide, joka liittyy lapsen kokemuksen ihmishengen luomistyöhön kuuluvat Fröbelin pedagogiikan sisältöihin (Emt. 92—94).

Uskonnon opetuksella on Fröbelin mukaan merkitystä vain, jos se lankeaa jo ennestään uskonnolliseen maaperään. Uskonto ja luonto ovat toistensa käänneiskuvia. Jumala ilmentää itseään luonnossa. Fröbelin omien kokemusten vaikutusta lienee se, että luontoon tutustumisella on hyvin vahva sija hänen opetussuunnitelmassaan. Luontoretkiä tehdään vähintään kerran viikossa. Sijansa saa myös liikunta ja terveystieteet (Körperliche Erziehung). Matematiikkaa, erityisesti lukukäsitteen muodostumista koskevaa ohjeistusta lukiessa mieltii Montessorin myöhempiä yhteyksiä Fröbelin työhön.

Laulu, tarinoiden ja kertomusten kuunteleminen ja niiden kertominen itse on Fröbelin mielestä poikakaiässä tärkeää. Mihin lapselta itseltään puuttuu kieli, sen hän haluaa kuulla toisilta. Koulun ja

perheen tulee pitää kasvatuksessa yhtä, sanoo Fröbel, samoin koulun ja elämän yhtymäkohdat on opettajan rakennettava. (Emt. 141.)

Fröbelin opetussuunnitelman viimeinen osa käsittelee ainesisältöjä. Kieleen ja sen merkityksiin liittyvä filosofointi voi tuntua oudolta nykylukijasta, mutta muistettakoon, että elettiin 1800-luvun alkupuolta.

Friedrich Fröbel rakensi varhaiskasvatuksen välineistönsä dialektisesti edeten kokonaisista kappaleista (kuten pallo, lieriö, kuutio) osiin jaettuihin kappaleisiin ("fröbelin palikat," hänen omalla kielellään "leikkilahjat"), niiden vastakohtiin, pintoihin (asettelukuviot), pinnoista viivoihin (tikut) viivoista pisteisiin (pistelytyöt) ja niistä taas takaisin pujotteluun ja pujottelumattoihin, joista muodostuu tasoja; edelleen paperintaitteluihin, jolloin tasoista muodostuu kolmiulotteisia kappaleita. Niiden vastakohtana on materiaali, jolla ei ole muotoa (savi, jossa muoto syntyy lisäämällä ja veistely, jossa veistetään pois ainesta; edelleen hiekka ja vesi). Lopulta lapsi itse on leikkinsä välikappaleena: (liikunta ja erilaiset piirimuodostelmat, tanssit). Fröbelin vaikutus lastentarhan hienomotoriseen painotukseen oli voimakas, kun ulkoisten olosuhteiden muutos kaupungistuneen elämäntavan vuoksi alkoi rajoittaa lasten ulkona liikkumista ja puutarhatöitä. Kindergarten: lasten puutarha – heille takaisin lahjoitettu paratiisi, alkoi lakastua ja lopulta uusittiin meilläkin laitoksen nimi päiväkodiksi.

Loppuarviointi

Fröbel etsi kasvatuksen perustetta uskosta ihmisen perimmäiseen kykyyn kasvaa kuin taimi hyvän puutarhurin hoivissa ja kehittää kaikessa olemassa olevassa esiin tulevaa jumalallista olemustaan kaikinpuolisesti. Hänen lähtökohtansa olivat teologiset ja metaforansa ihmisestä biologispohjaisia. Samalla hän kuitenkin pyrki tavoittelemaansa kasvatuksen päämäärään oppimisen käytännöllisen järjestämisen avulla. Hän pyrki hahmottamaan opetussuunnitelman kokonaisuuden, kasvattamaan äitejä ja opettajia, kehittämään opetustyötä ja laatimaan uutta oppimateriaalia, käsittelemään yksityiskohdallisesti oppimis-opetusprosessin ehtoja ja yhteiskunnallisia edellytyksiä. Viimeksi mainitussa hän ei kuitenkaan ota kantaa yhtä vahvasti kuin Pestalozzi.

Jos halutaan luetella Fröbelin ansioita, on hänet muistettava lastentarhan isänä, siis uuden varhaiskasvatuksen muodon ja sisällön kehittäjänä teollistuvan ja porvariyhteiskunnan tarpeisiin, varhaiskasvatuksen koulutuksen alkuunpanijana, kehittävien leikkivälineiden suunnittelijana ja tuottajana. Nämä ansiot ovat käytännöllisiä, mutta historian pölyn alta ilmaantuu esiin myös pedagogisen teorian tuoreita itusilmuja, tuoretta kritiikkiä, jonka pohtiminen olisi aiheellista perheissä ja kouluissa nyt, kun kehitetään eesi- ja alkuopetusta.

Fröbelin pysyvänä saavutuksena on, että hän oivalsi ensimmäisten kehitysvaiheiden merkityksen kaiken tulevan oppimisen pohjan luojana. Fröbel siteeraa "yhtä suurimmista saksalaista runoilijoista" joka sanoo:

"On pitempi askel imeväisestä puhuvaan lapseen kuin koulupojasta Newtoniin."
(Fröbel 1826, 78).

Friedrich Fröbelin haaveena oli saada yleinen ja demokraattinen kasvatustjärjestelmä, jossa yhdistyisi lastentarha ja sen jälkeinen koulu. Hän puhui sen puolesta sääty-yhteiskunnassa ja tilanteessa, jossa

siirryttiin pientuotannosta suurteollisuuteen, mikä merkitsi tuotannon siirtymistä pois perheestä ja oli siten syntynyt ajankohtainen tarve organisoida uusia järjestelmiä kasvatustehtävän turvaamiseksi. Lastentarhaa tarvittiin, koska perhe ei enää voinut antaa lapsille välttämätöntä: yhtä tarpeellista kuin ravinto ja raikas ilma, on Fröbelin mukaan nimittäin ikäkaudelle soveltuva toiminta (Launer 1983, 28).

Koko Fröbelin varhaiskasvatus tähtäsi havaintojen ja henkisten toimintojen vahvistamiseen, analyysiin, synteysiin, yleistämiseen, sarjoittamiseen ja oman itsensä ilmaisemiseen leikissä tai kuvana tai tarinana jo varhaisimmasta lapsuudesta lähtien. Ulkoista ei saanut erottaa sisäisestä. Fröbelin varhaiskasvatuksen systeemi oli aukoton dialektinen kokonaisuus (Launer 1983), johon tässä yhteydessä ei ole mahdollisuutta tarkemmin syventyä.

Vanhempien lasten opettajille Fröbel huomauttaa, että yksittäisten opittujen asioiden paljous ei tee koulusta koulua, vaan yksittäisiä asioita yhdistävien lainmukaisuuksien havainnointi. Opettajan työnä on ohjata lapsia siinä ja johtaa heidät elämänyksyyden tajuamiseen. (emt. 79.) Fröbelin tavoitteena oli ajatellen toimiva ihminen.

Lähteet

- Bruce, T, Nishida, Y., Powell, S., Washmut, H. & Whinnett, J. (toim.) 2023. The Bloomsbury Handbook to Friedrich Fröbel. UK: Bloomsbury Publishing.
- Fröbel, Friedrich 1826. Die Menschenerziehung. Keilhau.
- Fröbel, Friedrich 2012 Die Menschenerziehung. Ihmisten kasvatus. A. Helenius (suomentanut ja toimittanut). Helsinki: Kirja kerrallaan.
- Günther, K-H. & König, H. (toim.) 1982. Friedrich Wilhelm August Fröbel. Kommt lasst uns unsern Kindern leben (Bd-1–3) Pädagogische Bibliothek. Berlin: VWV.
- Heiland, H. (toim.) 2008. Friedrich Fröbel in seinen Briefen. Würzburg: Königshausen & Neuman.
- Heiland, H. 2017. Neue Beiträge zur Fröbelforschung. Würzburg: Königshausen & Neumann.
- Helenius, A. 2021. Kasvatuksen kulmakiviä. Henkilökuvia neljältä vuosisadalta. Norderstedt: BoD.
- Krecker, M. 1983. Friedrich Fröbelin merkitys varhaiskasvatukselle. Teoksessa Helenius, A. (toim.) Fröbel-seminaari 1982. Vierailualustukset. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 8/1983, 20—31.
- König, H. 1989. Esipuhe teokseen: Mein lieber herr Fröbel! Briefe von Frauen und Jungfrauen an den Kinder- und Menschenfreund. Toim. Helmut König unter mitarbeit von Barbara König. 1990. Berlin: Verlag Volk und Wissen.
- Launer, I. 1983. Friedrich Fröbelin merkitys varhaiskasvatuksen sisällön kehittämiseksi. Teoksessa Helenius, A. (toim.) Fröbel-seminaari 1982. Vierailualustukset. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 8/1983, 32—45.
- Pestalozzi, J. H. 1933. Kuinka Genrud kasvattaa lapsiaan. Helsinki: Gummerus.
- Salo, A. 1939. Pikkulasten kasvatus Uno Cygnaeuksen kansansivistysjärjestelmässä. Helsinki: Otava.
- Salomaa 1936. Filosofian historia II. Uuden ajan filosofia Helsinki: WSOY.
- Schröcke, K.1912. Louise Fröbel. Fröbels zweite Gattin. Blankenburg in Thüringen. Verlag des Fröbelhauses.

Artikkeli on julkaistu: 8.3.2025

Tekstiviittaus:

Helenius, Aili 2025. Kehittävä kasvatus Friedrich Fröbelin kasvatustajärjestelmässä. *Kasvatuksen historian ENSYklopedia*. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura.

https://www.kasvhistseura.fi/sites/kasvhistseura.fi/files/Fröbel_0.pdf (luettu xx.xx.xxxx)